

ZÖLD SZIGET A VÁROS SZÍVÉBEN

Állat- és Növénykert

Bár az Állatkertbe általában az állatok miatt jönnek a látogatók, nem szabad megfeledkezni arról, hogy a Fővárosi Állat- és Növénykert, mint a neve is mutatja, egyben botanikus kert is, melyben hozzáértő és gondos kezek számtalan különleges növényt ápolnak. A műemléképületek, a sétányok és az állatok kifutói között árnyat adó fák és szemet gyönyörködtető zöldterületek teszik teljessé a látogatás élményét.

A Budapesti Állatkert teljes egésze természetvédelmi terület, melyben tömérdek őshonos, védett növény él: elég, ha csak a kora tavaszi hóvirágszőnyegre gondolunk. Mivel azonban itt a növényeket telepítették, gazdagabb választékukat ismerheti meg a látogató, mint egy természetben tett kirándulás során, hiszen ott ritkán látható egymástól néhány lépésre a kocsányos tölgy és a fehér fűz, vagy a húsos som és a gyékény vagy a nád. A Sziklakertbe a Tétényi-fennsík egy kis darabját menekítették át egy útépítés elől: a hatalmas sziklák a rajtuk élő növényekkel és állatokkal együtt utaztak ide, melyek itt élik a maguk életét azóta is.

A hazai növények mellett tömérdek egzotikus fajban is gyönyörködhetünk: megtudhatjuk, miben különbözik egymástól a cédrus és a ciprus, sőt a mocsárciprus, és ha az év megfelelő szakában érkezünk, láthatjuk teremni a fügét vagy a gránátalmát. Némelyik állatkifutó körül gazdagon nő a bambusz, mely nem csupán dekoráció: a vörös pandák szívesen csemegéznek belőle. A szabadtéri növényzet mellett a Pálmaház és környéke is rengeteg növénykülönlegességet rejteget, de emellett a közönség számára nem látogatható, hatalmas háttérkertészet is biztosítja, hogy az év minden szakában legyen botanikai látnivaló. Itt nevelik az egynyári palántákat, és ide, illetve a télen zárva tartó Lepkeházba viszik be telelni azokat a pálmákat és egyéb trópusi növényeket, amelyek nyáron jól érzik magukat a szabadban, de az európai telet odakint nem tudnák átvészelni.

Aki igazi felüdülésre vágyik, netán a lelki békéjét keresi, legjobban teszi, ha felkeresi a Japánkertet, különösen tavasszal, amikor virágoznak a cseresznyefák. A hagyományos japán kertépítés nem nélkülözheti a vizet, de az Állatkert számos más pontjain találkozhat a közönség kisebb-nagyobb vízfelületekkel: tavakkal, árkokkal, csörgedező erekkel. Ezt a békés, hívogató parkot számtalan madár is otthonának választja: szabadon élnek, nem tartják itt őket rácsok, viszont fészekodúk sora segíti megtelepedésüket. Hangulatos tanösvény mutatja be a különböző fajoknak szánt odútípusokat azok számára, akik szeretnék követni a jó példát, és maguk is madárbaráttá tennék kertjüket.

Az árnyat adó, hatalmas fák alatt a látogató mindenfelé talál padokat, ahol megpihenhet, de még asztalokat is, ahol elköltheti uzsonnáját. Lépten-nyomon találhatóak kutak, némelyik nemcsak a szomjat oltja, hanem díszítőelemként is szolgál. Szobrokban egyébként is bővelkedik a Kert, kezdve azokkal, amelyek a jeles igazgatók emléke előtt tisztelgenek, folytatva azokkal, amelyeket a vak látogatók tapogathatnak meg, hogy képet kapjanak a vízilőről, a tapírról vagy az oroszlánfókáról, bezárólag azokkal, amelyekre a gyerekek akár fel is mászhatnak. A kisebbek szórakozását szolgálja több játszótér is: elvégre mozgásigényük nemcsak az állatoknak van...

Figyeld meg!

A mérsékelt égöv alatt a fák törzse évgyűrűs szerkezetű. A Varázshegy Felfedezőterében találsz egy keresztmetszetet, amelyen megfigyelheted egy évszázados fa évgyűrűit.

Kik az Állatkert igazi óriásai? Az elefánt, az orrszarvú, a víziló? Vagy netán az ámbrás cet életnagyságú modellje a Varázshegy gyomrában? Egyik sem. Az igazi óriások a Kert vénséges fái, melyek közül némelyiknek az életkora eléri a száz, sőt, a kétszáz évet is.

200 éves platánfa

Feltehetőleg a legöregebb telepített fa az Állatkertben az a platán, amely a Nagy-tó partján, a Japánkert szélén áll. Idősebb, mint maga az Állatkert, méghozzá nem is kevés:

1806-ban ültették, vagyis több mint kétszáz éves. A törzsét tíz gyerek sem tudná talán körbeölelni! Platánfákat sok helyen lehet látni az Állatkertben: másfél évszázaddal ezelőtt számos helyre telepítettek ezekből a szépséges fákból, a Margitsziget és az Andrássy út mellett a Városligetbe is. A platán nagy darabokban hámoló, világos kérgével hívja fel magára a figyelmet, mely a napfényben szinte világít. Levele a juharéra emlékeztet, de termése igencsak különbözik attól, és könnyen felismerhető, hiszen kis golyókat alkot. Magjait sok madár szereti, és szívesen beköltöznek az odvaiba is.

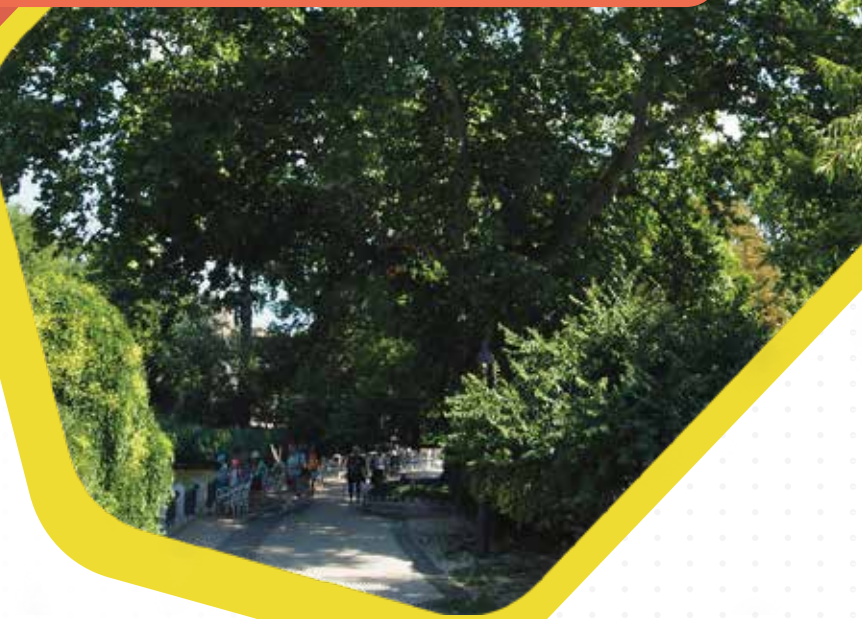
Évszázados kanadai nyár

Vénséges és hatalmas nyárfák is találhatóak az Állatkert területén. Közülük a legöregebb az a kanadai nyár, amely a tapírok kifutója mellett áll 1910 óta, vagyis több mint száz éve. Ez a fa nem őshonos Magyarországon, sőt, valójában sehol sem, hiszen nemesített növény, a fekete nyár és a folyóparti nyár hibridje. Gyors növekedése miatt sokfelé telepítik, és a városi környezetet is jól tűri, bár a nőivarú példányok vattaszerűen bolyhos, szálló termése sok bosszúságot okoz. Kérge szürke, bordázott, levelei pedig kicsik és háromszögletűek. Koronája számtalan madárnak nyújt pihenőhelyet, a varjak különösen szeretik. Termes nyár- és fűzfák állnak a Nagy-tó partján is, melyek az ott élő kárókatona- és szürkegém-kolónia fészkeit tartják.

Egyéb jeles fák a Kertben

Az 1930-as években hat páfrányfenyő, azaz ginkgokerült elültetésre az Állatkert különböző pontjain, amelyek közül egy még ma is megvan. A telepített növényeknél azonban még öregebbek is lehetnek azok a fák, amelyek még jóval az Állatkert születése előtti időszakból származnak, mint például az oroslánkifutóban álló magas kőrisek, a kocsányos tölgyek a Kisszikla mellett, vagy a Madagaszkár-ház melletti szil. A szomorú fűzfát bizonyára mindenki ismeri, de az Állatkertben szomorúbükkfát is láthatunk, a Xantus-ház előtt. Szomorú, vagyis lecsüngő ágú fákkal másutt is lehet találkozni az Állatkertben: a Japánkert és a Barlangterem között eperfák, a Nagy-tó partján pedig a szomorú fűz mellett kőris, szil és japánakác is „szomorkodik”.

Az Állatkert óriásai

Tudtad-e?

Az elmúlt években az Állatkert bővítése során hatalmas fákat kellett átültetni. A legnagyobb közülük a Döbrögi névre keresztelt, méteres törzsátmérőjű platán volt, amely ma a Holnemvolt Vár udvarában látható. A földlabdával együtt több mint száz tonnás fát daru emelte át a vár fölé.

Tudtad-e?

A koi figyelmetlenségéből vagy véletlenül elszabadult az összes kontinens vizeiben, kivéve az Antarktisz. Néhány nemzedék alatt elveszti színét, és felveszi a közönséges ponty rejtőszíneit. Sok helyen kártevőnek tekintik. Egyes országban az okozott károk miatt sok pénzt fektettek be kiirtásába, jórészt sikertelenül..

Koi ponty
Cyprinus rubrofuscus
Koicarp

A hagyományos japánkertek eleven díszje a koi ponty: természetes, feltűnő hal, amely számtalan színben pompázva hívja fel magára a figyelmet. A koi (illetve goi) szó japánul pontyot jelent, de ugyanilyen hangalakú szó jelenti a szeretet, illetve vonzalmat is, ezért a ponty Japánban a szeretet és barátság jelképe.

A színes japán ponty eredeti neve „nisikigoi”, ami szó szerint brokátpontyot jelent. Az Amur-pontyot,

amelytől származik, egész a közelmúltig az Eurázsia-szerte elterjedt közönséges ponty (*Cyprinus carpio*) alfajának tekintették, ám a közelmúltban *Cyprinus rubrofuscus* néven önálló fajként kapott rendszertani besorolást. Kínában ezt a halat már az i. e. 5. századtól tenyésztették étkezési célra. Az első színes példányokat rizsföldeken látták felbukkanni, és különleges színük miatt tenyésztetni kezdték őket. Tartásuk kezdetben csak a tehetősek kiváltsága volt, így vált a koi a gazdagság, a bőség jelképévé is. Szimbolikája azonban ennél jóval gazdagabb: Kínában a kitartás és állóképesség, Japánban pedig a barátság mellett a szerencse és a hosszú élet kötődik hozzá.

Ezeket a halakat nem eszik meg, csak díszállatként tartják. Japánban 1820-as évek óta tenyésztik, és 1870-től számít a nemesek státuszszimbólumának. 22 fő fajtája és ezeknek több mint 100 változata van, melyek színükben, méretükben, mintázatukban különböznek egymástól. A leggyakoribb színek a fehér, a fekete, a piros, a kék, a sárga és a krém. A minél gyorsabb növekedés érdekében Japánban természetes tavakba telepítik, ám ha szabadon szaporodnak, néhány nemzedék alatt a halak elveszítik színüket. Élénk színük ugyanis nem segíti a rejtőzködést, inkább figyelemkeltő. Ellenségei a gémek, a jégmadarak, vidrák, nyestkutyák, macskák, rókák, borzok és sünök. A koi egy alkalommal 4-500 000 ikrát rak, az ivadékok négy nap múlva kelnek ki. Nem véletlenül számít a hosszú élet szimbólumának: életkora elérheti a 60 évet is.

A koi manapság világszerte tartják kerti tavakban. Az ideális élőhelynek számító tó 1,5 méter mély és legfeljebb a tó felszínének fele megfelelően árnyékos is. A vízben rendszeresen mérni kell a pH-t, az oxigén-, a nitrit-, a nitrát- és az ammóniatartalmat. A felszín közelébe csalogatott hal testén meg lehet figyelni az esetleges élősködőket vagy fekélyeket. A koi társas hal, ezért mindig többet kell együtt tartani. Testhossza elérheti az egy métert, súlya az öt kilogrammot, tehát helyigénye nagy: egy halra legalább 1-3 m³-t kell számítani. Hidegvízi hal, de jól érzi magát 15-25 °C-os vízben is. Ha a víz hőmérséklete 10 °C alá hűl, akkor anyagcseréje lelassul, és a tó fenekén elvermel. A vermes halakat nem szabad zavarni vagy áttelepíteni. A koi mindenevő, azaz növényeket, rovarokat és férgeket eszik. Ha természetes táplálékot is fogyaszthat, akkor az ember által adott táplálék kiegészítő jellegű.

Figyeld meg!

A koi egyes fajtáinak pikkelyzete hasonlít a tükörpontyéra. Ezek európai pontyokkal való keresztezésből származnak, és a nevük doitsu-goi (német ponty).

Tudtad-e?

Az egyik legérdekesebb és legértékesebb bonsai a világon egy 1625-ben ültetett és még a hirosimai atomtámadást is túlélte, közel 400 éves Japán selyemfenyő.

Bizonyára nincs olyan ember, aki ne hallott volna a bonsaiokról, ezekről a különlegesfácskákról, melyek valami oknál fogva soha nem nőnek meg. Mi is az oka annak, hogy ezek az egyedek ekkora méretűek maradnak? Mit is jelent tulajdonképpen a bonsai elnevezés? S vajon minden fafajból lehet bonsait nevelni?

Tálban nevelt fa

A bonsai jelentése magában foglalja azt is, miért is maradnak ekkorák ezek a fák. Az elnevezés, mely „lapos tálban nevelt fát” jelent, onnan ered, hogy ezeknek a növényeknek lapos cserépedényben lévő termőföld szolgál táptalajul, így nem tud kialakulni terebélyes gyökérzet, ezért a lombkorona sem nő nagyra, s ez végül a fák kicsiny méretét eredményezi. A bonsaiok miniatűr fák, de arányaikat megtartják: ezt a folyamatos metszéssel érik el a kertészek. Az, hogy egy fafajból kialakítható-e bonsai, nagyban függ az adott faj morfológiai sajátosságaitól. A bonsai kultúra Kínából terjedt el, majd Japánban lett nagy sikere.

Mitől bonsai a bonsai?

Az emberek olykor tévesen azt hiszik, a bonsai külön növényfaj, ám ez nem így van: a bonsaiok tudatosan létrehozott „minifák”. Ahhoz, hogy egy fából „bonsai váljon” valamelyik tradicionális stílusjegyet kell magán hordoznia: ezek lehetnek a törzs alakjai szerinti, a törzsek száma szerinti, a gyökérforma és a korona szerinti, vagy az ültetés módja szerinti ismertetőjegyek. E stílusoknak több altípusa van, ha ezek közül akár csak egy is ráillik a fára, akkor az bonsainak tekinthető. Mivel a bonsai tartása és kialakítása igen nehéz feladat, emellett különleges tartási körülményeket igényel, ha valaki vásárlásra adja a fejét, fontos, hogy a növények gondozásának minden csínját-bíjóját elsajátítsa.

Állatkertünk bonsaigyűjteménye

Állatkertünkben már 1996 óta láthatóak ezek az érdekes fák. A nálunk látható bonsaiok az Egyetemi Bonsai Klub fái. Napjainkban 49 darab fát tartunk számon, vannak köztük 100 éves egyedek is. Kertünkben fellelhetőek a jamadori bonsaiok, illetve a pre-bonsaiok is. A jamadorik természetes élőhelyükön begyűjtött, különleges, bonsai jegyekkel rendelkező fák, a pre-bonsai kifejezés pedig az ember által tudatosan előnevelt, kialakított növényeket jelent.

Bonsai Bonsaitrees

Figyeld meg!

Ha az Állatkert Japán Kertjében jártok, ti is megcsodálhatjátok a Nemzeti Bonsai Gyűjteményt. Figyeljétek meg az itt látható növényeket: biztos van közöttük olyan, amelyet ti is ismertek. Vizsgáljátok meg közelről a levelét és a törzsét – vajon sikerül-e kitalálnotok, melyik bonsai melyik fakicsinyített példánya?

